

Materiał do 7 rundy TMMP Uroki Lubelszczyzny 5 07 2026

Sławatycze

W 981 r. tereny, na których położona jest miejscowość, zostały prawdopodobnie zdobyte na Lachach (Polakach) i opanowane przez Włodzimierza, który włączył je w skład Rusi Kijowskiej. W 1018 r. zostały ponownie przyłączone do państwa polskiego przez Bolesława Chrobrego jako część krainy geograficznej nazywanej w historiografii Grodami Czerwieńskimi. W 1038 r. Grody Czerwieńskie ponownie zawładnął dla Rusi Jarosław Mądry. Do Polski ziemie te na krótko powróciły w latach 70. XI wieku, kiedy to zostały przyłączone przez Bolesława Śmiałego. Od połowy XIII wieku tereny, na których położone są m.in. Sławatycze, były przedmiotem konfliktów polsko-ruskich, polsko-litewskich i rusko-litewskich. Do Polski tereny te powróciły po raz kolejny w 1282 r., kiedy to opanował je książę Leszek Czarny. W 2 połowie wieku XIII i 1 połowie wieku XIV wchodziły w skład Księstwa Halicko-Wołyńskiego.

Na skutek konfliktów wewnętrznych, agresywnej polityki Wielkiego Księstwa Litewskiego i zainteresowania tymi ziemiami książąt polskich Księstwo Halicko-Wołyńskie popadło w głęboki kryzys, który doprowadził do jego upadku i podziału między Polskę i Litwę. Tereny, na których leżą Sławatycze, były punktem zapalnym we wzajemnych relacjach Korony i Wielkiego Księstwa. Co prawda już w 1258 r. zostały przyłączone do Litwy przez syna Mendoga, Wojsięka, ale ostatecznie hegemonię litewską na tych terenach potwierdził wielki książę Giedymin w 1320 r. W 1349 r. na krótko tereny te przyłączył do Polski Kazimierz Wielki, jednakże już w 1351 powróciły one do Litwy. Spowodowane to było dążeniami Krakowa do poprawy stosunków z Wielkim Księstwem, które w XIII i 1 połowie XIV wieku były z reguły bardzo napięte.

Zawiązanie unii personalnej Polski i Litwy ostatecznie potwierdziło przynależność tych ziem do Wielkiego Księstwa. Do końca XV w. Sławatycze stanowiły włość królewską. Z 1499 r. pochodzi pierwszy zapis źródłowy o Sławatyczach, w którym w kancelarii Jana I Olbrachta w dniu 12 września 1499 r. stwierdzono, że dobra sławatycyckie przeszły na własność Ursuła Wołoszyna. Od unii lubelskiej (1569) wchodziły w skład Rzeczypospolitej Obojga Narodów (I Rzeczypospolitej), będąc jedną z miejscowości położonych w województwie brzeskolitewskim. Prawa miejskie otrzymały w 1577 r.

W Sławatyczach kultywuje się tradycję „brodaczy”. W trzy ostatnie dni roku młodzi mężczyźni przebierają się w stroje składające się z kapelusza ozdobionego misterną wysoką konstrukcją z kwiatów z bibułki, maski, kożucha i słomianych „spodni”. W takim stroju kolędują po domach oraz zaczepiają przechodniów, zwłaszcza młode kobiety, składając im życzenia. Zwyczaj ten jest promowany przez miejscowy Gminny Ośrodek Kultury, organizujący konkursy na najciekawsze przebranie. W grudniu 2021 zwyczaj ten został wpisany na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Podjęto też działania o wpisaniu go na listę światowego dziedzictwa kulturowego UNESCO.

Jableczna

W miejscu, gdzie, według legendy, zatrzymała się płynąca Bugiem ikona św. Onufrego, powstał klasztor prawosławny. Istniał już w XV w., o czym świadczy rękopiśmienny egzemplarz Ewangelii z 1498. Klasztor był przez wieki ostoją prawosławia na Podlasiu. Zniszczony podczas I i II wojny światowej, odbudowany w 1989-1991 był siedzibą reaktywowanej prawosławnej diecezji chełmsko-lubelskiej. Klasztor

podlega bezpośrednio prawosławnemu metropolicie Warszawy i całej Polski, czyli jest stauropigialny.

Zespół klasztorny (Jabłeczna 69) na uboczu wsi wzniesiony w 1838-1840, tworzą: klasycystyczna murowana cerkiew św. Onufrego wraz ze słynącą łaskami XV-wieczną ikoną patrona, dzwonnica bramna, budynek klasztorny, cmentarz (na nim mogiła żołnierzy Armii Radzieckiej). Przy klasztorze muzeum diecezjalne. W bliskim sąsiedztwie drewniane kaplice z 1905-1908: Zaśnięcia Bogurodzicy i Świętego Ducha. Jeden z sześciu męskich klasztorów prawosławnych w Polsce. Uroczystości religijne w dniu św. Onufrego: 24–25 czerwca (11–12 czerwca według kalendarza juliańskiego) gromadzą liczne rzesze pielgrzymów.

Kodeń

Pierwsze wzmianki o Kodniu pochodzą z wieku XVI, ale wiadomo, że już w XV w. istniały tu młyny wodne będące, podobnie jak cała najbliższa okolica, własnością czterech braci Ruszczyców. Od nich to pod koniec XV w. Jan Sapieha, syn Siemiona Sunigaiły, wojewoda trocki, nabył Kodeń z przyległościami. Tenże sam Sapieha, marszałek, od Zygmunta Starego nadzwyczaj lubiony, otrzymawszy darem od tego króla wiele dóbr, dostał razem przywilej w roku 1511 na założenie miasta Kodeń, obdarzył takowo prawem magdeburskiem, ustanowił targi tygodniowe i trzy jarmarki do roku. Zasadzając się na takim przywileju, wydał inny od Siebie Sapieha 1513 roku, stanowiąc burmistrza i 3 radców, w połowie wyznania rzymskiego i greckiego, z oznaczeniem sposobu ich wybierania. Jan (Iwan) Sapieha (zm. 1517) lub jego syn Paweł Sapieha, wybudował otoczony murem i wałem zespół zamkowy wraz z kaplicą, którą po raz pierwszy wzmiankuje się w 1530 roku. Między miastem a wzgórzem zamkowym zbudowano port rzeczny. W 1518 roku powstała tu parafia rzymskokatolicka, równocześnie z nią rozpoczęto budowę pierwszej cerkwi prawosławnej, którą również fundował Paweł Sapieha.

W latach 30. XVII wieku Mikołaj Sapieha wybudował w mieście renesansowy kościół św. Anny. Od 1631 roku, po przywiezieniu przez Mikołaja Sapiehę z Rzymu skradzionego obrazu (później obraz Matki Bożej Kodeńskiej), przedstawiającego malarską kopię hiszpańskiej rzeźby Matki Bożej z Guadalupe, Kodeń stał się miejscowością pielgrzymkową – obraz wprowadzono do kaplicy zamkowej 15 września 1631.

- Kalwaria Kodeńska (wzgórze kalwaryjskie usypano w roku 1930)
- ruiny pałacu Sapiehów – na ruinach zamku obecnie wznosi się ołtarz polowy
- kościół pw. św. Ducha, dawniej kaplica zamkowa, z pierwszej połowy XVI wieku, budowla łącząca elementy gotyckie i renesansowe
- wielokrotnie przebudowywany pałac Placencja, letnia rezydencja Sapiehów, obecnie (2023) Dom Opieki Społecznej; piętrowy pałac wybudowany na planie prostokąta, kryty blaszanym dachem naczółkowym, od frontu ryzalit z czterema kolumnami podtrzymujący fronton z herbem Lubicz Ludwika Świderskiego i inicjałami „LS”; pierwotny budynek wybudowany przez Jana Sapiehę (1642–1720), hetmana polnego litewskiego w 1688, rozbudowany przez Pawła Sapiehę (1657–1715), biskupa żmudzkiego, odbudowany przez Ludwika Świderskiego w 1928 r.
- bazylika św. Anny z lat 1629–1635, wybudowana z fundacji Mikołaja Sapiehy (1581–1644), w miejscu drewnianego kościoła z 1599, przebudowana w 1686 roku (wieża zachodnia) i rozbudowana w XVIII w. z niezwykle bogatą dekoracją sztukateryjną
- cudowny obraz Matki Bożej Kodeńskiej

- kaplica cmentarna pw. św. Wawrzyńca, wybudowana w latach 1683–1685 staraniem Kazimierza Władysława Sapiehy
- zabytkowa brama unicka (dzwonnica parawanowa) przy ul. Sławatyckiej
- droga krzyżowa z oryginalnymi figuralnymi rzeźbami drewnianymi autorstwa Tadeusza Niewiadomskiego – autor w konwencję drogi krzyżowej wplótł motywy z lat wojny i okupacji
- rzeźby Tadeusza Niewiadomskiego, m.in. upamiętniająca katastrofę w Czarnobylu
- klasztor Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej, dom zakonny Zgromadzenia Córek Najczystszego Serca Najświętszej Maryi Panny oraz klasztor karmelitanek
- cmentarz żydowski
- muzeum misyjno-ornitologiczne